

С. М. Набатов

аспірант кафедри іноземної філології
факультету лінгвістики та соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету,
провідний співробітник
Бруклінського інституту
Нью-Йоркського університету

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА У НАУКОВОМУ ВИМІРІ ЗАРУБІЖНИХ ДОСЛІДНИКІВ

У статті представлено аналітичний огляд американських і європейських науковців із проблеми визначення сутності феномену «професійна підготовка майбутніх фахівців театрального мистецтва». Автором представлено ґрунтовний аналіз сучасних підходів зарубіжних учених до визначення феномену «професійна підготовка» загалом, на основі бінарного зіставного аналізу понять і термінів визначено автентичні, тобто ті, які повністю і точно відбивають сутність досліджуваного феномену в українській та американській науковій термінології, представлено їхнє бачення та підходи (психологічний, прагматичний, теоретичний) до проблеми визначення компонентів досліджуваного педагогічного явища тощо.

Театральне мистецтво у контексті започаткованого дослідження визначено як унікальний вид мистецтва, який передбачає відтворення життя та людської дійсності через презентацію образів, характерів і предметів шляхом театральної (виконавської) дії; це видовище, що безпосередньо відбувається на очах у глядача, котрий його споглядає; творчий процес втілення образів; своєрідний механізм залучення людей до певного способу життя.

Встановлено, що до основних підходів потрактування феномену професійної підготовки майбутніх фахівців театрального мистецтва належать: психологічний, педагогічний, прагматичний і діяльнісний. На основі аналізу автором синтезовано власне тлумачення «професійної підготовки майбутніх фахівців театрального мистецтва», представлено у такому формулюванні: «професійна підготовка майбутніх фахівців театрального мистецтва» (англ. «future theatrical art specialist professional training») як складний, багатофункціональний процес, охоплює теоретичний і методичний складники та передбачає когнітивну, фізичну, психологічну, методичну, організаційну, практичну складові частини, що забезпечують професійну компетентність фахівця. Запропоноване визначення досліджуваного феномену є спільним і автентичним у потрактуванні як для українського, так і для зарубіжного науково-освітнього простору, оскільки синтезоване й уніфіковане з урахуванням наукових досліджень провідних українських і зарубіжних дослідників.

***Ключові слова:** театральне мистецтво, феномен, процес професійної підготовки, фахівці театрального мистецтва, підходи.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Формування нової державності та побудова демократії в Україні потребує відповідних оновлень моделей професійної підготовки фахівців різних галузей. За сучасних соціально-економічних і геополітичних реалій, за умов кардинальних суспільних трансформацій надзвичайної актуальності набуває проблема формування цілеспрямованої, творчої, гуманної, відкритої до суспільної комунікації особистості з цілісним світосприйняттям і світоглядом, здатної до самоактуалізації та самореалізації. З цієї позиції перспективністю у розвитку правової держави та становленні демократичного устрою в суспільстві визначається формування загальнолюдських цінностей кожного громадянина. Значний потенціал за впливом на внутрішній емоційно-когнітивний світ людини засобів

передачі таких цінностей має мистецтво, зокрема театральне. Тож фахівці театрального мистецтва є носіями загальноновизнаних людських цінностей, а отже, їхня якісна професійна підготовка є об'єктом особливої уваги педагогів, психологів, філософів, критиків і практиків театрального мистецтва.

Важливими кроками у сфері театрального мистецтва є утвердження у «Довгостроковій стратегії розвитку української культури – стратегії реформ» відкритості сфери культури для сучасних світових процесів розвитку, що передбачає можливість взаємодії на міжнародному рівні окремих громад, груп та індивідів і що сприяє обміну та мобільності творчих людей та ідей, подоланню стереотипів минулого та віджилих схем організації культурного процесу. У Стратегії наголошено на тому, що скоординованість зусиль у поширенні інформації

про культуру сучасної України, здобутки у сфері науки сприятимуть як підвищенню ефективності культурної дипломатії, так і розвитку надійного міжнародного партнерства і формуванню міжнародної підтримки [7]. Серед стратегічних напрямів реформ – підтримка інновацій, нових знань, креативних індустрій, які відповідають викликам ХХІ ст. [7]. Зазначене актуалізує питання професійної підготовки майбутніх фахівців театрального мистецтва. Особливий науковий інтерес становить аналітичний огляд зарубіжних досліджень із проблеми визначення понять «професійна підготовка» та «професійна підготовка майбутніх фахівців театрального мистецтва».

Отже, **метою статті** є аналіз визначення феномену «професійна підготовка майбутніх фахівців театрального мистецтва» як основи для реалізації компетентнісного підходу у вітчизняній вищій педагогічній освіті.

Методологія та методи. Сформульована мета реалізовуватиметься у процесі розв'язання таких завдань: проаналізувати сучасні підходи до розуміння та визначення сутності професійної підготовки майбутніх фахівців театрального мистецтва у наукових працях і дослідженнях зарубіжних учених. Розв'язання поставленої мети також можливе за умови застосування аналітичного, прагматичного, нарративного та компаративного підходів у процесі здійснення дослідження, пов'язаного з визначенням вітчизняної та зарубіжної термінології. Оскільки це передбачає визначення основних понять із урахуванням зарубіжної термінології, то доцільним вважаємо застосування таких методів, як аналіз і вивчення понять у довідковій літературі та наукових працях, компаративний зіставний аналіз, синтез та узагальнення аналітично отриманих понять.

Виклад основного матеріалу. Важливим для окреслення досліджуваного феномену у започаткованому дослідженні є звернення до праць зарубіжних вчених із проблем професійної підготовки загалом і професійної підготовки фахівців театрального мистецтва зокрема. Зазначимо, що у запропонованих як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками визначеннях професійна підготовка передбачає процес оволодіння професією. Під поняттям «професія» американські науковці розуміють покликання, що вимагає спеціальних знань і часто тривалої та інтенсивної академічної підготовки [11]. Професійна підготовка в американському громадському законі в Акті Перкінсона визначена як: «організовані освітні програми, що пропонують послідовність курсів, які безпосередньо пов'язані з підготовкою фізичних осіб до оплачуваної або неоплаченої зайнятості у поточних або нових професіях, що вимагають іншого ступеня, крім бакалаврського чи вищого» [14].

Дослідники по-різному визначають поняття «професійна підготовка», відштовхуючись від

використання різних підходів. Так, згідно із психологічним підходом американська дослідниця Д. Нетлі в особливостях «професійної підготовки» акторів виокремлює важливість врахування вимог суспільства щодо гри акторів, оцінку їхньої діяльності, результатом професійної підготовки має стати пошук відповідності акторської гри та навколишнього середовища [13].

Грецький дослідник С. Мотакі вважає, що термін «професійна освіта» є загальним і охоплює будь-яку форму навчання, яка має на меті здобуття кваліфікації, пов'язаної з певною професією, мистецтвом, заняттям, або яка забезпечує необхідну підготовку та відповідні навички, а також технічні знання, щоб студенти мали можливість здійснювати професійну діяльність, мистецтво або заняття незалежно від їхнього віку та рівня їхньої підготовки, навіть якщо програма навчання містить також елементи загальної освіти [10]. Професійна підготовка, за твердженням дослідника, визначається як частина професійно-технічної освіти, що забезпечує спеціалізовані професійні знання та навички, які приписують професійну адекватність учневі та є осередком кожної програми професійної підготовки. Професійне навчання може розглядатися як діяльність або комплекс заходів, спрямованих на передачу теоретичних знань, а також професійних навичок, необхідних для певних видів робіт [10].

Послідовник прагматичного підходу до визначення понять, британський дослідник І. Вілкей визначає професійну підготовку «vocational acting training» як підготовку нових суб'єктів театру для ринку індустрії розваг і видовищного мистецтва, котра передбачає отримання майбутнім актором специфічних для професії практичних навичок, теоретичних і методичних знань, які забезпечуватимуть ефективну передачу презентованого на сцені образу; така підготовка має передбачати розвиток навичок критичного мислення, що має враховуватися в межах перспектив, навчальних планів, схем роботи й уроків [15]. Послідовник прагматичного підходу Дж. Моуді, визначаючи характеристики професійної підготовки, виокремив такі основні: епістемологічні, телеологічні, ієрархічні й актуальні [12, с. 249–266].

Наступним важливим етапом теоретичного аналізу є визначення сутності поняття «майбутній фахівець». Зазначимо, що відповідно до словників «фахівець» – той, хто досконально володіє якимось фахом, має високу кваліфікацію, глибокі знання з певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо; спеціаліст [2, с. 1530]. Дослідниця А. Маркова під терміном «фахівець» розуміє особу, котра професійно виконує будь-яку професійну діяльність, і вживає його у значенні «професіонал» [5]. Зауважимо, що такий підхід є не доцільним з огляду на те, що не кожен фахівець

є професіоналом, оскільки «фахівець» похідне від терміна «фах» (вид заняття, трудової діяльності, який вимагає певної підготовки та є основним засобом існування; професія; основна кваліфікація, спеціальність).

Англомовним відповідником поняття «фахівець» є його термін «specialist» в американських довідникових джерелах – той, хто спеціалізується на певній професії, практиці або галузі навчання [11]. У європейських джерелах «specialist» – людина, яка має певну кваліфікацію або багато досвіду, знань або навичок у якійсь контурній галузі [9]. У випуску 1 «Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності» для професійної групи «Фахівці» визначено вимоги базової або неповної вищої освіти з освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавр, молодший спеціаліст і трирівневе кваліфікаційне категорювання, лише в окремих випадках висунуто вимоги повної вищої освіти з освітньо-кваліфікаційним рівнем – спеціаліст [3]. Для започаткованого дослідження доцільним є вживання визначення поняття «фахівець» у широкому розумінні, тобто як особи, котра може здійснювати певний вид професійної діяльності, що вимагає кваліфікованої професійної підготовки та здійснюється в закладах вищої освіти.

Здійснений аналіз уможлиблює таке резюмування щодо розуміння словосполучення «майбутній фахівець» (англ. «future specialist») в українському та зарубіжному освітніх вимірах: майбутній фахівець – це особа, яка здобуває професію (освіту за профілем чи спеціальністю) у закладах I–IV рівнів акредитації (коледжах, інститутах, академіях, університетах) різних форм і типів власності, після завершення яких отримує повну або неповну вищу освіту за обраною спеціальністю. Зауважимо, що у термін «майбутній» вкладаємо його соціальний зміст, тобто той, що стане кимось за соціальним станом, фахом [2, с. 637].

Оскільки науковий інтерес дослідження зосереджено на майбутніх фахівцях театрального мистецтва, то важливо також окреслити сутність поняття «театральний» і «мистецтво», зміст поняття «майбутній фахівець театрального мистецтва». Для цього зазначимо, що поняття «театральний», англомовним відповідником якого є «theatrical», і «театральне мистецтво» з англомовним варіантом «theatrical art» трактуємо як:

1) «театральний» (theatrical) – те, що стосується театру, вистави, акторської дії на сцені або придатне для використання в театрі [11], де поняття «театр» – будівля або місце для драматичних вистав [11];

2) «театральне мистецтво» (theatrical art) – унікальний вид мистецтва, який передбачає відтворення життя та людської дійсності через презентацію образів, характерів і предметів шляхом

театральної (виконавської) дії; це видовище, що безпосередньо відбувається на очах у глядача, котрий його споглядає; творчий процес втілення образів; своєрідний механізм залучення людей до певного способу життя [1]; вид мистецтва, особливістю якого є художнє відображення життя за допомогою сценічної дії акторів перед глядачами [8]. Поняття *мистецтво* в зазначеному словосполученні позначає особливу сферу людської життєдіяльності, в якій проявляється людська здатність створювати особливий світ артефактів (штучних речей), що мають художню природу, й особистісно інтегрує людину у світ людського буття, людської історії, людського життєвого досвіду та надає можливість сприйняти цей досвід індивідуально неповторно [4, с. 191].

Синтезувавши й узагальнивши запропоновані у процесі зіставного та контент-аналізу визначень, під поняттям «майбутній фахівець театрального мистецтва» розуміємо особу, котра здобуває акторську, хореографічну чи іншу професію освіти за профілем і спеціальністю, яка передбачає презентацію та виступи (підготовку до презентацій і виступів) на сцені театру та кіно; освіта здобувається у закладах I–IV рівнів акредитації (коледжах, інститутах, академіях, університетах) різних форм і типів власності, після завершення яких отримується повна або неповна вища освіта за обраною спеціальністю та кваліфікація «актор театру та кіно», «хореограф», «танцівник», «режисер», «сценарист» тощо.

Висновки і пропозиції. Отже, здійснений теоретичний аналіз психолого-педагогічної, філософської та довідкової літератури уможливив формулювання розуміння феномену «**професійна підготовка майбутніх фахівців театрального мистецтва**» (англ. «*future specialist of theatrical art professional training*») як складного, багатофункціонального процесу, що охоплює теоретичний і методичний складники та передбачає когнітивну (вивчення теорії та практики акторського мистецтва); фізичну (фізичну підготовленість майбутнього актора до виконання рухів на сцені, гнучкість, пластичність, спритність тощо); психологічну (вміння втілюватися в образи через розуміння психологічних особливостей різних типів особистостей, вміння керувати своїми емоціями, волею, мотивацією для втілення образів); методичну (знання технік театральної постановки, хореографічну підготовку, обізнаність із прийомами та технікою відтворення образів і ролей тощо); організаційну (вміння складати перспективний план підготовки до репетицій, виступів; розподіл часу та ресурсів для підготовки до ролі; вміння акумулювати засоби для відтворення ролі тощо); практичну (безпосередню практику виступів, репетицій, участь у виставах, вправляння у відтворенні різних образів тощо) скла-

дові частини. Запропоноване визначення досліджуваного феномену є спільним і автентичним у потрактуванні як для українського, так і для зарубіжного науково-освітнього простору, оскільки синтезоване й уніфіковане з урахуванням наукових досліджень провідних українських і зарубіжних дослідників. Водночас варто підкреслити, що характеристика особливостей професійної підготовки майбутніх фахівців театрального мистецтва потребує також розгляду означеного феномену в методолого-методичному аспекті, що становить перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Список використаної літератури:

1. Білан Т. Театральне мистецтво в контексті художньо-мистецького знання. *Молодь і ринок*. 2012. № 8. С. 106–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2012_8_26.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. Бусел В.Т. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.
3. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Вип. 1: Професії працівників, що є загальними для всіх видів економічної діяльності Головбух 24. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8453/8454/468492/>.
4. Етика та естетика : навчальний посібник / за ред. В.Л. Петрушенко. Львів : Видавництво «Новий світ-2000», 2008. 304 с.
5. Маркова А.К. Психологія професіоналізму. Москва : МГФ «Знание», 1996. 308 с.
6. Мельник Н., Биджук Н., Каленки А. Модели и организационное особине професіональне обуке васпитача у поєдиним земљамаевропске уније и у Украјини. *Зборник Института за педа-*
7. Про схвалення Довгострокової стратегії розвитку української культури – стратегії реформ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119-2016-%D1%80#n7>.
8. Про театри і театральну справу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15>.
9. Collins English Dictionary. Copyright. Harper Collins Publishers. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/specialist>.
10. Kotsikis, V. (2007). Educational Administration and Policy. Athens: Ellin.
11. Merriam-webster. Dictionary. URL: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/conception>.
12. Moodie, G. Identifying Vocational Education and Training. *Journal of Vocational Education and Training*. 2002. № 54 (2).
13. Nettle, D. Psychological profiles of professional actors. *Personality and Individual Differences*. 2006. № 40 (2). P. 375–383. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2005.07.008>.
14. Section 421 of the 1990 Perkins Act directs the Secretary of Education to establish a national vocational education data system. This publication is in part a response to this legislative mandate. 1990 Perkins Act, Public Law. P. 101–392, Sec. 421.
15. Wilkie, I. “Too many actors and too few jobs” : a case for curriculum extension in UK vocational actor training’. *London Review of Education*. 2015. № 13 (1). P. 31–42.

Nabatov S. Professional training of future theater art specialist in the scientific dimension of foreign researchers

The article presents an analytical review of American and European scholars on the problem of determining the essence of the phenomenon “professional training of future theater art specialists”. The author presents a thorough analysis of modern approaches of foreign scientists and researchers to the definition of the phenomenon of “vocational training” in general, based on binary comparative analysis of concepts and terms identified authentic, those that fully and accurately reflect the essence of the phenomenon under study in Ukrainian and American science, visions and approaches (psychological, pragmatic, theoretical) to the problem of determining the components of the studied pedagogical phenomenon and so on.

Theater art in the context of initial research is defined as a unique kind of art that involves the reproduction of life and human reality through the presentation of images, characters and objects through theatrical (performing) action; it is a spectacle that comes directly to the eyes of the viewer who is watching it; creative process of embodiment of images; a peculiar mechanism for engaging people in a particular way of life.

The author distinguished, that among main approaches to the interpretation of the phenomenon of professional training of future specialists in theatrical art the most appropriate are: psychological, pedagogical, pragmatic and activity. Based on the analysis, the author synthesized his interpretation of “professional training of future theater art specialist” in the following formulation: a complex, multifunctional process that covers theoretical and methodical components and provides cognitive, physical, psychological, methodological, organizational, practical components that ensure the professional competence of a specialist. The proposed definition of the phenomenon under study is standard and authentic in the interpretation of both Ukrainian and foreign scientific and educational space since it synthesized and unified in the light of scientific studies of leading Ukrainian and foreign researchers.

Key words: theater art, phenomenon, process of vocational training, specialists in theater, approaches.